

NPC

Network of Parliamentary Committees
on Economy Finance and European
integration of Western Balkans

WESTMINSTER
FOUNDATION FOR
DEMOCRACY

PARLAMENTARNI NADZOR NAD POLITIKAMA TRŽIŠTA ENERGIJE U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

SAŽETAK ZA POSLANIKE I PARLAMENTARNO OSOBLJE

Decembar 2014.

Izdavač: Westminster Fondacija za Demokratiju (WFD)

Westminster Fondacija za Demokratiju je vodeća fondacija Ujedinjenog Kraljevstva za jačanje demokratije. Osnovana 1992. godine, WFD je nezavisni javni organ sponzorisan sa strane Ministarstva spoljašnih poslova i Komonvelta. Ona radi na postizanju održivih političkih promena u demokratijama u razvoju. U saradnji sa partnerskim organizacijama, ima za cilj jačanje demokratskih institucija, pre svega političkih partija (kroz rad političkih partija u Ujedinjenom Kraljevstvu), parlamenata i institucija koje sačinjavaju građansko društvo. Ona podržava različite programe za jačanje parlamenata na Zapadnom Balkanu od 2008. godine.

Autori:

prof. dr. Vesna Borozan

profesorka Univerziteta „Sveti Kiril i Metodij“ u Skoplju

prof. dr. Mirza Kušljugić

profesor Univerziteta u Tuzli

contact@epi.org.mk

www.epi.org.mk

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

620.9:339.13]:328.18(497-15)(035)

BOROZAN, Vesna

Parliamentary oversight over energy markets policies in the countries of the Western Balkans : toolkit for members of parliament and parliamentary staff / [avtori Vesna Borozan, Mirza Kušljugić]. - Skopje : Westminster foundation for democracy, 2015. - 48 стр. : граф. прикази ; 17 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 42-44

ISBN 978-608-4773-24-5

1. Kušljugić, Mirza [автор]

а) Пазар на енергетика - Собраниски надзор - Западен Балкан - Прирачници

COBISS.MK-ID 99795978

SADRŽAJ

1	ENERGETSKA ZAJEDNICA	4
1.1	Istorijat, Atinski proces	4
1.2	Ugovor o Energetskoj zajednici	5
1.2.1	Interesne strane	5
1.2.2	Institucije	6
1.2.3	Zakonodavstvo EU	7
1.3	Ciljevi i prioriteti unutar Energetske zajednice	8
1.4	Parlamentarna dimenzija Energetske zajednice	9
1.5	Produženje Ugovora	11
2	TREĆI PAKET PROPISA O LIBERALIZACIJI TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE I GASA	12
2.1	Uloga parlamenata u implementaciji Trećeg energetskog paketa	14
2.2	Razdvajanje delatnosti operatora prenosnih sistema	15
2.2.1	Razdvajanje vlasništva	17
2.2.2	Model NOS	18
2.2.3	Model NOP	20
2.2.4	Najbolja praksa i preporuke EU	22
3	PRAKTIČNE SMERNICE ZA POBOLJŠANJE PARLAMENTARNOG NADZORA	24
3.1	Uloga parlamenata u regionu u nadzoru i praćenju politike tržišta energije	24
3.2	Najbolja praksa Evropskog parlamenta i nacionalnih parlamenata država članica EU	26
3.3	Predlog regionalnih aktivnosti koje će doprineti boljem parlamentarnom nadzoru	27
3.3.1	Parlamentarna saradnja – postojeće regionalne inicijative	28
3.3.2	Postojeće stanje u parlamentarnom nadzoru nad politikama tržišta energije u regionu	29

1 Energetska zajednica

1.1 Istorijat, Atinski proces

Osnivanje Energetske zajednice (EnZ) pokrenula je Evropska unija (EU) u okviru implementacije svoje politike sigurnosti snabdevanja energijom iz Drugog paketa propisa o liberalizaciji tržišta električne energije i gasa (Drugi energetski paket) u periodu 2001-2002. Glavni ciljevi preduzetih aktivnosti bili su podsticanje stabilnosti i održivog razvoja u jugoistočnoj Evropi (JIE) i obezbeđivanje panevropskih implikacija uspostavljanja zajedničkog pravnog prostora u oblasti tržišta energije. Inicijativa je nazvana Atinski proces prema mestu potpisivanja prvog Memoranduma o razumevanju (MoU) 2002. godine. Memorandum je bio odraz političke volje zemalja JIE, zajedno sa Turskom i tadašnjom UNMIK-ovom administracijom na Kosovu, da svoje zajednički zakonski okvir EU u oblasti energetike i da uspostave odgovarajuće strukture za praćenje.

Proces je rezultirao potpisivanjem pravno obavezujućeg Ugovora o Energetskoj zajednici (UEnZ) 2005. godine i osnivanjem zajedničkih institucija, među kojima je i Sekretarijat Energetske zajednice (SEnZ) osnovan u Beču 2006. godine, nakon stupanja Ugovora na snagu po njegovoj ratifikaciji u nacionalnim parlamentima (NP).

U početku proces je bio uglavnom vođen političkim aktivnostima Evropske komisije (EZ) i tada aktivnog Pakta za stabilnost JIE, uz finansijsku podršku brojnih međunarodnih donatora. Istovremeno, učešće zemalja zapadnog Balkana (ZZB) bilo je snažno motivisano njihovim pojedinačnim stremljenjima ka članstvu u EU, uključujući i želju za privlačenjem privatnog kapitala sa zapada u sektor energetike, za koji im je obećano da će doći nakon uvođenja pravnog okvira i tržišnog okruženja EU.

1.2 Ugovor o Energetskoj zajednici

Ugovorom o osnivanju EnZ utvrđena su prava i obaveze strana ugovornica. Takođe je uspostavljen i niz zajedničkih institucija, sa pravnim okvirom za njihovo funkcionisanje. Ugovor predviđa obavezu strana ugovornica (SU) da otvore svoje tržišta električne energije i gasa za kupce koji ne uključuju domaćinstva do januara 2008. godine. Potpuna liberalizacija tržišta električne energije treba da bude završena do januara 2015. godine.

Da bi se obezbedilo efikasno funkcionisanje tržišta mrežne energije, SU su dogovorile uspostavljanje posebnog **pravnog i ekonomskog okvira** u vezi s mrežnom energijom. To za SU podrazumeva usvajanje i implementaciju ključnih delova pravne tekovine EU koja se odnosi na energetiku, uključujući i sigurnost snabdevanja, životnju sredinu, konkurenciju, kao i podsticanje korišćenja obnovljivih izvora, energetske efikasnosti i biogoriva.

Strane ugovornice su se takođe obavezale na poštovanje principa **uzajamne pomoći** u slučaju da se neka od strana suoči sa problemima u funkcionisanju svojih energetskih mreža.

1.2.1 Interesne strane

Zaključno sa 1. oktobrom 2014. godine, **strane** [3] u Ugovoru su **EU** i **osam SU**: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo*¹, Makedonija, Moldavija, Srbija i Ukrajina.

Države članice EU imaju prava i obaveze po osnovu Ugovora. Shodno tome, svaka DČ može da stekne status **učesnika**. Učesnici imaju pravo učestvovanja u radu bilo kog sastanka ili u bilo kojoj aktivnosti EnZ. Trenutno grupu učesnika u UEnZ čini 19 država članica EU, i to: Austrija, Bugarska, Češka, Finska, Francuska, Grčka, Hrvatska, Italija, Kipar, Letonija, Mađarska,

¹ Ova odluka ne prejudicira stav o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SBUN 1244 i Savetodavnim mišljenjem Međunarodnog suda prave o proglašenju nezavisnosti Kosova*

Nemačka, Poljska, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Švedska, Holadija i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Bilo koja susedna treća zemlja može da bude primljena u Energetsku zajednicu u svojstvu posmatrača. Sledeće zemlje-**posmatrači** su pristupile Ugovoru: Gruzija, Jermenija, Norveška i Turska. Gruzija je postupku pristupanja EnZ u svojstvu punopravnog člana. O pristupanju se vodi pregovarački proces koji predvodi EK.

1.2.2 Institucije

Razvoj institucionalnog uređenja EnZ započeo je sa prvim Memorandumom o razumevanju, a zaokružen je potpisivanjem UEnZ 2005. godine.

Ministarski savet (MS) je glavna institucija zadužena za donošenje odluka u EnZ. On donosi odluke o politici i usvaja pravila i procedure EnZ. U sastav MS ulazi po jedan predstavnik svake SU i dva predstavnika EK.

Stalna grupa visokih predstavnika (PHLG) okuplja nosioce najviših funkcija u svakoj SU i dva predstavnika EK i ima zadatak da obezbedi kontinuitet i sprovođenje daljih aktivnosti na osnovu političkih sastanaka ministara, a u određenim slučajevima i odlučuje o merama sprovođenja.

Regulatorni odbor (ECRB) čine predstavnici regulatornih organa u oblasti energetike iz svih SU UEnZ. EU predstavljaju EK i Agencija za saradnju energetskih regulatora (ACER). Regulatorni organi u oblasti energetike učesnika i posmatrača takođe mogu da učestvuju u radu i aktivnostima ECRB. Odbor savetuje MS i PHLG u vezi sa zakonskim, stručnim i regulatornim pravilima i daje preporuke u slučaju prekograničnih sporova među regulatorima.

Forumi – Forum za električnu energiju, Forum za gas, Socijalni forum i Forum za naftu – imaju zadatak da pružaju savete EnZ. Svakim forumom predsedava EK i on okuplja sve interesne strane iz struke, regulatore, reprezentativna strukovna udruženja i potrošače.

Svakodnevnim poslovima EnZ upravlja **Sekretarijat (SEnZ)**, koji je posebno zadužen za redovnu proveru izvršavanja obaveza svake SU na osnovu Ugovora, kao i za iniciranje postupaka za obezbeđivanje izvršenja obaveza iz Ugovora.

1.2.3 Zakonodavstvo EU

Trenutno važeća pravna tekovina EU koja se odnosi na EnZ spada u devet glavnih oblasti: električna energija, gas, sigurnost snabdevanja, životna sredina, konkurencija, obnovljiva energija, energetska efikasnost, nafta i energetska statistika. Međutim, u ovom dokumentu bavićemo se samo pravnom tekovinom EU o električnoj energiji, gasu i sigurnosti snabdevanja u okviru EnZ.

Nakon usvajanja Odluke MS EnZ iz 2011. godine, glavni izazov s kojim se zemlje iz regiona trenutno suočavaju u ovoj oblasti jeste implementacija Trećeg paketa propisa EU o liberalizaciji tržišta električne energije i gasa (Trećeg energetskog paketa) do 1. januara 2015. godine. Pravnu tekovinu EU u oblasti unutrašnjeg tržišta električne energije i prirodnog gasa čine:

- **Direktiva 2009/72/EZ** o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište električne energije, koja stavlja van snage Direktivu 2003/54/EZ;
- **Direktiva 2009/73/EZ** o zajedničkim pravilima za unutrašnje tržište prirodnog gasa, koja stavlja van snage Direktivu 2003/55/EZ;

- **Uredba (EZ) 714/2009** o uslovima za pristup mreži za prekograničnu razmenu električne energije, koja stavlja van snage Uredbu (EZ) br. 1228/2003;
- **Uredba (EZ) 715/2009** o uslovima za pristup mrežama prenosa prirodnog gasa, koja stavlja van snage Uredbu (EZ) br. 1775/2005;
- **Direktiva 2005/89/EZ** o merama za obezbeđivanje sigurnosti snabdebanja električne energije i investicija u infrastrukturu (iako ova direktiva nije deo Trećeg energetskeg paketa, njena puna implementacija je uslovljena ispunjavanjem obaveza iz UEnZ);
- **Direktiva 2004/67/EZ** o merama za obezbeđivanje sigurnosti snabdebanja prirodnog gasa (iako ova direktiva nije deo Trećeg energetskeg paketa, njena puna implementacija je uslovljena ispunjavanjem obaveza iz UEnZ).

Predviđeno je da transponovanje navedenih akata pravne tekovine EU u nacionalne zakone svih ZZB, što podrazumeva i njihovo usvajanje u parlamentima, bude završeno do kraja 2014. godine. Međutim, za punu implementaciju Trećeg energetskeg paketa i novih zakona biće potrebni značajni dodatni naponi odgovornih institucija, a posebno nacionalnih regulatornih organa u oblasti energetike.

1.3 Ciljevi i prioriteta unutar Energetske zajednice

EnZ nastoji da sledi primarne ciljeve EU u oblasti energetike, koji su definisani u njenoj energetskej politici:

- održivost;
- sigurnost snabdevanja i
- konkurentnost.

Ipak, specifično političko, ekonomsko i pravno okruženje u regionu podrazumeva i dodatne ciljeve, koji su zajednički za sve strane ugovornice, i to:

- razvoj likvidnih i transparentnih tržišta energije;
- poštovanje standarda EU i integrisanje u Unutrašnje tržište;
- podsticanje investicija;
- privredni rast;
- pristupačne cene energije;
- socijalna zaštita i mir i
- razvoj i konkurentnost lokalnih privrednih grana.

Međutim, stepen prioriteta ovih zajednički formulisanih ciljeva predstavlja potencijalni izvor nesporazuma između SU s jedne strane i SENZ i EK sa druge strane. Naime, većina zemalja iz regiona, u zavisnosti od ostvarenog napretka u pristupanju EU i ekonomske situacije, uvek će kao prioritet označiti cilj obezbeđivanja socijalne zaštite i stabilnosti. U tom smislu, one će uvek učiniti sve kako bi cene energije održale na što je moguće nižem nivou, nauštrb perspektive razvoja likvidnog i transparentnog tržišta energije.

1.4 Parlamentarna dimenzija Energetske zajednice

Parlamenti ZZB su aktivno uključeni u proces još od samih početaka razvoja ENZ i početne faze restrukturiranja nacionalnih sektora energetike i liberalizacije tržišta. Dva su razloga za zainteresovanost i angažovanje parlamenata: prvo, društveno-ekonomske i političke implikacije restrukturiranja, komercijalizacije, a u nekim zemljama i privatizacije energetske preduzeća, i drugo, sve veća aktuelizacija energije u okviru nacionalnih strategija bezbednosti i međunarodnih odnosa. Osim toga, UENZ je 2005. godine bio prvi pravno obavezujući

ugovor koji su ove zemlje potpisale sa tadašnjom Evropskom zajednicom, što je bilo od velikog značaja za njihove procese evropskih integracija.

U to vreme, potrebnu podršku parlamentarcima u postizanju stepena razumevanja potrebnog za ratifikaciju UEnZ pružili su međunarodna zajednica i donatori uključeni u Atinski proces. U tom smislu, najmanje dva važna događaja su doprinela približavanju energetske politike EU i proklamovanih ciljeva EnZ parlamentarcima, uključujući i zeme harmonizacije nacionalnog zakonodavstva i implementacije UEnZ:

- Konferencija parlamentaraca, NVO i socijalnih partnera u Bukureštu održana 7-8. oktobra 2004. godine i
- Konferencija parlamentaraca u Skoplju održana 6-7. juna 2005. godine.

Međutim, ništa manje značajan je i kontinuirani doprinos projekta Mreže parlamentarnih odbora (NPC) i s njim povezanih donatora u cilju održavanja postignutog nivoa znanja i proširenja prakse parlamentarnog nadzora na implementaciju UEnZ i razvoj tržišta energije.

EnZ je izričito potvrdila značaj i potencijalni doprinos nacionalnih parlamenata u implementaciji Ugovora. Naime, u skladu sa članom 52. UenZ, MS EnZ podnosi godišnji izveštaj o radu EnZ Evropskom parlamentu (EP) i nacionalnim parlamentima strana ugovornica i učesnika.

Takođe, u skladu s Programom rada SEnZ za period 2014–2015, predviđeno je organizovanje stalne mreže poslanika iz strana ugovornica koja bi bila slična „grupi prijatelja“ (kokusu) unutar nacionalnih parlamenata u cilju ostvarivanja dublje saradnje sa određenom zemljom ili institucijom.

1.5 Produženje Ugovora

UEnZ je zaključen na rok od 10 godina od dana stupanja na snagu, uz mogućnost produženja na osnovu jednoglasno donete odluke MS EnZ. Kako se u međuvremenu pokazalo da je EnZ efikasan okvir za regionalnu saradnju u oblasti energetike, u oktobru 2013. godine na 11-oj sednici MS doneta je odluka da se važenje Ugovora produži na još deset godina. Na istom sastanku MS EnZ je formirao Grupu za razmatranje na visokom nivou (High Level Reflection Group – HLRG). Grupi je dat zadatak da izvrši nezavisnu procenu adekvatnosti institucionalnog uređenja i metoda rada Energetske zajednice i da na Ministarskom savetu u 2014. godini iznese predloge za poboljšanja.

Rad HLRG podrazumevao je i javne konsultacije o budućnosti EnZ, a zaokružen je objavljivanjem izveštaja „Energetska zajednica za budućnost” i njegovim predstavljanjem na sastanku MS u 2014. godini.

U izveštaju, koji je objavljen 11. juna 2014. godine, zaključuje se da je EnZ obostrano koristan instrument za sve članice unutar i izvan EU i iznosi se procena postojećeg stanja, kao i predlozi za poboljšanja u oblastima: zakonske persektive („Naša pravila“), investicija („Korist za građane“), geografskog obuhvata („Naša porodica“) i institucija („Naša kuća“).

Predlozi HLRG, o čijem usvajanju će MS odlučiti u 2015. godini, mogu da budu realizovani na različitim nivoima, u zavisnosti od toga da li:

- ne zahtevaju nikakve izmene Ugovora (I nivo),
- zahtevaju izmene Ugovora samo na osnovu odluke MS (II nivo),
- zahtevaju kompletnu reviziju Ugovora (III nivo).

HLRG je zauzela stav da bi najkorisnija reforma bila kompletna revizija UenZ, što bi zahtevalo ponovnu ratifikaciju Ugovora. Takva revizija bi takođe predstavljala i jedinstvenu priliku za regionalne parlamente da ostvare svoja najviša politička ovlašćenja.

2 Treći paket propisa o liberalizaciji tržišta električne energije i gasa

U zakonodavnom periodu 2005-2009, čelnici u oblasti energetike u EU radili su na izradi Trećeg energetskeg paketa i promovisanju cilja smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte (greenhouse gas – GHG) kroz niz mera, popularno nazvanih „20-20-20 do 2020“. Uz veoma važan tehnički preduslov za ostvarenje ovog cilja, a to je izgradnja visokonaponske Transevropske super-mreže za prenos očekivane velike količine povremene proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i nekoliko projekata za prirodni gas – „kičma“ nove energetske politike je uspostavljanje funkcionalnog unutrašnjeg tržišta energije.

Treći energetske paket usvojen je 13. jula 2009. Godine, a države članice EU su bile dužne da ga implementiraju do marta 2011. godine, dok je za strane ugovornice EnZ ostavljen rok do 1. januara 2015. godine. Svrha ovog paketa je prevazilaženje strukturnih problema koji su uočeni u prethodnom periodu. To se prvenstveno odnosi na vertikalnu integrisanost preduzeća i visok stepen tržišne koncentracije, nepostojanje tržišne integracije na nivou EU i neusklađena ovlašćenja i nadležnosti regulatora u sektoru energetike.

U cilju otklanjanja tih prepreka, postojeći zakonski okvir predviđa efektivno razdvajanje mreža prenosa i distribucije, imenovanje jedinstvenog nacionalnog regulatornog organa (NRO) sa velikim ovlašćenjima za svaku državu članicu/stranu ugovornicu, kao i veću transparentnost. Pored toga, u skladu sa Trećim energetskeim paketom, efikasnija koordinacija rada NRO biće ostvarena kroz novu regulatornu agenciju EU – ACER, koja dobija ulogu savetodavnog tela EK. Takođe, dalje jačanje institucija odražava se u uspostavljanju novih vidova saradnje među operatorima mreža za prenos električne energije i gasa ENTSO-E i ENTSO-G, koji za zadatak imaju izradu harmonizovanih mrežnih pravila.

Cilj pravila o razdvajanju sadržanih u Trećem energetsom paketu jeste da se onemogući da preduzeća koja se bave i prenosom i proizvodnjom, odnosno isporukom električne energije, tj. vertikalno integrisana preduzeća (VIP), koriste svoj povlašćeni položaj operatora prenosne mreže da bi sprečili ili onemogućili pristup njihovoj mreži za korisnike koji nisu s njima povezana pravna lica. VIP koje se bavi proizvodnjom i snabdevanjem, a istovremeno je vlasnik i prenosne mreže, može da koristi kontrolu koju ima nad mrežom kako bi sprečilo ili ograničilo konkurenciju u drugim oblastima. Na taj način se ostali učesnici na tržištu dovode u neravnopravan položaj i otežava se ulazak na tržište, što može dodatno da poveća tržišnu moć velikog nacionalnog operatora.

Razdvajanje podrazumeva efektivno odvajanje delatnosti prenosa energije od poslova proizvodnje i snabdevanja. Cilj je da se omogući pristup mrežama bez ikakve diskriminacije, kao suštinski preduslov za poštenu konkurenciju među snabdevačima i podsticanje ulaganja u infrastrukturu, čak i u slučajevima kada izgradnja novih interkonektora može negativno da utiče na tržišni udeo vertikalno integrisanog snabdevača.

U skladu sa Trećim energetsom paketom, osnovne dužnosti NRO su:

- utvrđivanje ili odobravanje tarifa za prenos i distribuciju i usluga bilansiranja, odnosno njihove metodologije;
- sprovođenje odredbi o zaštiti kupaca i
- praćenje funkcionisanja tržišta.

Takođe treba istaći da Treći energetsom paket daje NRO jasne regionalne nadležnosti: NRO mora da promoviše konkurentno, sigurno i ekološki održivo unutrašnje tržište električne energije i gasa u EnZ.

Nacionalnim regulatornim organima nisu samo utvrđene obimne dužnosti, već su im data i neopodna ovlašćenja za izvršavanje

tih dužnosti. Minimalna lista ovlašćenja NRO, koja nije potpuna, obuhvata:

- donošenje obavezujućih odluka o preduzećima koja se bave električnom energijom i gasom;
- ispitivanje funkcionisanja tržišta električne energije i gasa; odlučivanje i uvođenje potrebnih i srazmernih mera radi podsticanja efektivne konkurencije i obezbeđivanja pravilnog funkcionisanja tržišta;
- pribavljanje informacija relevantnih za obavljanje njegovih zadataka od preduzeća za električnu energiju i prirodni gas. Na NRO je da proceni da li su informacije koje zahteva od preduzeća relevantne;
- izricanje delotvornih, srazmernih i odvraćajućih kazni preduzećima za električnu energiju i gas koja ne izvršavaju svoje obaveze. Strane ugovornica mogu da biraju da li će regulatornom organu dati ovlašćenje za izricanje kazni ili će NRO ovlastiti da upućuje predloge nadležnom sudu (ali ne nijednom drugom javnom ili privatnom subjektu) radi izricanja kazni. Treba istaći da dužnosti NRO obuhataju i dalje praćenje radnji koje preduzimaju preduzeća za električnu energiju i gas kod koji je utvrđeno da se ne pridržavaju mrežnih kodeksa, što je postalo zakonska obaveza sa formiranjem EnZ.

U cilju unapređenja funkcionisanja maloprodajnog tržišta, nove odredbe se ne odnose samo na mere za zaštitu potrošača, već i promovišu konkurenciju u trgovini na malo, čime se proširuje uloga NRO.

2.1 Uloga parlamenata u implementaciji Trećeg energetskeg paketa

Kao što je navedeno u uvodu u ovo poglavlje, Treći energetskegi paket uvodi definiciju NRO, proširuje njegova ovlašćenja i

nezavisnost i uvodi niz dodatnih zahteva koji se odnose na njegovu organizacionu strukturu. Nacionalni parlamenti bi među prvima morali da uvide značaj ovih dužnosti i ovlašćenja NRO i da obezbede njihovo potpuno transponovanje u nacionalne pravne sisteme, kao i njihovo pravilno dalje sprovođenje.

Ništa manje važna obaveza parlamenata u procesu implementacije Trećeg energetskeg paketa odnosi se na obezbeđivanje pravilnog transponovanja definicija u nacionalno pravo, bez proizvoljnog tumačenja. Ovo posebno iz razloga što se uredbe o prekograničnim pitanjima ne primenjuju direktno u pravu strana ugovornica, ali ih je potrebno transponovati. Naime, prilikom harmonizacije sa pravnom tekovinom EU, postojanje jedinstvenih definicija je od suštinskog značaja za uspostavljanje funkcionalnog zajedničkog tržišta energije.

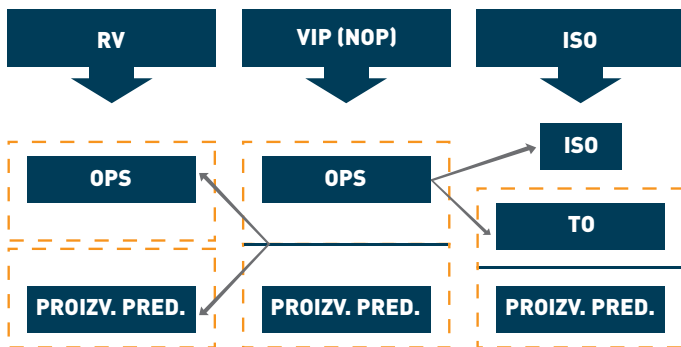
Međutim, najzahtevniji zadatak postavljen pred nacionalne parlamente u okviru Trećeg energetskeg paketa odnosi se na sprovođenje zahteva vezanog za razdvajanje delatnosti Operatora prenosnih sistema (OPS) i praćenje funkcionalnosti primenjenog rešenja.

2.2 Razdvajanje delatnosti operatora prenosnih sistema

U vezi sa razdvajanjem delatnosti OPS, Treći energetskegi paket pruža priliku za usklađivanje sa odgovarajućim direktivama kroz izbor jednog od odobrenih modela razdvajanja, koji se primenjuju i u sektoru električne energije i u sektoru gasa: razdvajanje vlasništva (RV), Nezavisni operator sistema (NOS) i Nezavisni operator prenosa (NOP). Ove tri opcije predviđaju različite stepene razdvajanja, ali sve bi morale „efektivno da otklone bilo kakav sukob interesa između proizvođača, snabdevača i OPS, u cilju stvaranja podsticaja za potrebne investicije i garantovanja pristupa novim učesnicima na tržištu u transparentnom i efikasnom regulatornom režimu, ali bez stvaranja preterano

zahtevnog regulatornog režima za nacionalne regulatorne organe”, kako je istaknuto u rečitativima Direktiva Trećeg energetskeg paketa. Shematski prikaz tri modela razdvajanja dat je na sledećoj slici.

Ko je vlasnik, operater, održavalac prenosnih sistema, i ko ih razvija?

Izvor: Projekat: Izrada zakonodavnog okvira za električnu energiju u BiH u skladu sa pravnom tekovinom EU, EuropeAid/131721/C/SER/BA

Međutim, iako su sva tri modela razdvajanja prihvatljiva u skladu sa Trećim energetskeg paketom, nisu svi podjednako povoljni sa stanovišta daljeg razvoja unutrašnjeg tržišta energije. Zapravo, model RV je pravilo, a NOS i NOP su alternativne opcije u slučaju da zemlja odluči da ne primeni RV i primenljive su samo ako je u datoj strani ugovornici na dan 6. oktobra 2011. godine postojalo vertikalno integrisano preduzeće.

Sve zemlje iz regiona ispunjavaju uslove za sprovođenje bilo kog od modela razdvajanja, što nacionalnim parlamentima daje mogućnost da u potpunosti ostvare svoja zakonodavna ovlašćenja i preuzmu odgovornost za izbor modela razdvajanja u fazi primene odgovarajućeg zakonskog akta.

Radi pojašnjenja prethodne izjave, važno je istaći da odredbe koje se odnose na model RV moraju da budu transponovane u nacionalno zakonodavstvo čak i u slučaju da se ugovorna strana opredeli za model NOS ili NOP. Ovo iz razloga što VIP koje poseduje prenosni sistem ne može da se spreči u primeni modela RV ukoliko tako odluči [21]. Shodno tome, vrlo je verovatno da će u zemljama regiona parlamentarne procedure za donošenje novih zakona početi nacrtima koji će transponovati sva tri modela razdvajanja, a konačna odluka o izboru modela će biti odložena do sprovođenja postupka sertifikacije od strane vlasnika OPS i NRO, koji treba da bude obavljen do 1. januara 2016. godine.

Autori ovog vodiča ovde žele da istaknu da izborom samo modela RV, koji je najpoželjniji model u EU, uprkos tome što na prvi pogled njegovo sprovođenje deluje teško i dramatično, može znatno da se uštedi na administrativnim poslovima i potrebnim sredstvima u kasnijim fazama implementacije. Te uštede mogu da budu od posebnog značaja za zemlje zapadnog Balkana, imajući u vidu veličinu i administrativne kapacitete ovih zemalja. U narednim podnaslovima izneti su određeni argumenti koji potkrepljuju ovu tvrdnju, zasnovani na zaključcima iz Osnovnog dokumenta SEnZ o glavnim novim elementima Trećeg energetskeg paketa koje je potrebno implementirati u stranama ugovornicama.

2.2.1 Razdvajanje vlasništva

Strogo poštovanje modela RV podrazumeva da je preduzeće koje je vlasnik prenosnog sistema istovremeno i OPS, pa je tako između ostalog zaduženo za odobravanje regulisanog pristupa trećih lica i upravljanje regulisanim pristupom trećih lica do korisnika sistema na nediskriminatornoj osnovi, naplatu naknada za pristup, naknada za zagušenje i plaćanja u okviru evropskog mehanizma kompenzacije među operatorima prenosnih sistema (ITC), kao i za održavanje i razvoj mrežnog sistema. Što se tiče investicija, vlasnik prenosnog sistema je

odgovoran za obezbeđivanje dugoročne sposobnosti sistema za zadovolji razumnu tražnju kroz investiciono planiranje.

Ako je sprovedeno RV, vlasnik prenosnog sistema u svakom slučaju funkcioniše kao OPS. Međutim, isto fizičko ili pravno lice (lice) ne može da ostvaruje kontrolu nad preduzećem za proizvodnju ili snabdevanje i da istovremeno ostvaruje kontrolu ili bilo koje pravo u odnosu na prenosni sistem i obratno. Isto lice ne može da imenuje članove upravnog odbora OPS i da istovremeno ostvaruje kontrolu ili bilo koje pravo u odnosu na preduzeće za proizvodnju ili snabdevanje.

RV podrazumeva podelu vlasništva nad imovinom između mrežnih delatnosti i delatnosti proizvodnje i snabdevanja u okviru dotadašnjeg VIP. Prostim jezikom rečeno, posebno je osnovati posebno preduzeće koje će biti vlasnik mreža i koje će upravljati njihovim radom. To ni u kom smislu ne podrazumeva „privatizaciju“ bilo kog preduzeća za prenos/proizvodnju/snabdevanje u državnom vlasništvu, već njihovo razdvajanje sa stanovišta mehanizama kontrole. Za takvo razdvajanje u većini slučajeva je potrebno izvršiti izmene i dopune nacionalnog zakona o vladi kako bi se omogućili nezavisni procesi odlučivanja u delatnostima prenosa i proizvodnje, odnosno snabdevanja.

2.2.2 Model NOS

Specifičnost ovog modela ogleda se u činjenici da strana ugovornica može da imenuje NOS na predlog vlasnika prenosnog sistema. Za imenovanje je potrebno pribaviti mišljenje SEnZ nakon što NRO izvrši sertifikaciju NOS. Ako je izabran model NOS, prenosna mreža ostaje u vlasništvu VIP, ali tehničko i komercijalno poslovanje prenosnog sistema vodi NOS, koji tada ima svojstvo OPS. NOS mora da bude nezavisan od interesa snabdevanja ili proizvodnje i mora da obezbedi isti stepen efektivnosti razdvajanja delatnosti kao i RV.

Nakon imenovanja i postavljanja, NOS je isključivo odgovoran za obavljanje dužnosti i obaveza OPS, nezavisno od vlasništva nad prenosnom mrežom. NOS je zadužen za odobravanje regulisanog pristupa trećih lica i upravljanje regulisanim pristupom trećih lica, što podrazumeva i naplatu naknada za pristup, naknada za zagušenje i plaćanja u okviru mehanizma ITC. On takođe u značajnoj meri utiče na investiciono planiranje i donosi investicione odluke u okviru svoje odgovornost za rad, održavanje i razvoj prenosnog sistema, kao i za obezbeđivanje dugoročne sposobnosti sistema da zadovolji razumnu tražnju kroz investiciono planiranje (što podrazumeva i izgradnju i puštanje u pogon nove infrastrukture).

Drugim rečima, NOS deluje kao OPS, sa istim nadležnostima i ovlašćenjima koja bi imao i OPS imenovan u skladu s modelom RV. Istovremeno, vlasnik prenosnog sistema mora da bude pravno i funkcionalno odvojen od VIP. On ima određene specifične obaveze, kao što je obaveza finansiranja investicija o kojima je odluku doneo NOS. U vezi s tim, OPS bi bio samo posednik mreže i društvo koje finansira razvoj mreže, prema investicionom planu koji je sačinio NOS i koji je odobrio NRO.

Za realizaciju aranžmana između NOS i vlasnika mreže potrebno je značajno regulatorno angažovanje kroz strožu regulativu i stalni nadzor. Te regulatorne dužnosti i ovlašćenja NRO vrši uz redovne dužnosti koje ima u odnosu na OPS, što znači da posebne dužnosti koje se odnose na NOS predstavljaju dodatne dužnosti uz one koje se odnose na regulatorni nadzor nad OPS sa razdvojenim vlasništvom. Konkretno, regulatorni organi prate izvršavanje obaveza od strane vlasnika prenosnog sistema i NOS.

Pored toga, NRO bi bio ovlašćen za vršenje provera, uključujući i nenajavljene provere, u prostorijama NOS i vlasnika prenosne mreže, radi nadzora nad izvršavanjem propisanih obaveza koje se odnose na njihovu nezavisnost i razdvajanje delatnosti, kao i radi provere podataka, informacija i drugih obrazloženja koja su data

u vezi s tim. Takođe, nacionalni organi za zaštitu konkurencije imaju ovlašćenja da efektivno vrše nadzor nad izvršavanjem obaveza od strane vlasnika prenosnog sistema.

2.2.3 Model NOP

U modelu NOP, preduzeće za proizvodnju ili snabdevanje može da bude vlasnik mreže i da upravlja njome. Ako se nalazi u sastavu VIP, upravljanje mrežom mora da obavlja zavisno pravno lice matičnog preduzeća, koje može nezavisno od matičnog preduzeća da donosi sve finansijske, stručne i druge odluke.

Detaljna pravila o nezavisnosti NOP odnose se na sredstva, opremu, zaposlene i identitet; efektivna prava odlučivanja; nezavisnost rukovodstva; i postojanje nadzornog tela.

NOP mora da ima pravnu formu društva sa ograničenom odgovornošću. NOP ne sme s obzirom na svoj korporativni identitet, komunikaciju, politiku marke i poslovni prostor da stvara zabunu u pogledu identiteta vertikalno integrisanog preduzeća ili bilo kog njegovog dela. Zavisna pravna lica VIP koja obavljaju funkcije proizvodnje ili snabdevanja ne smeju neposredno ili posredno da imaju udeo u vlasništvu NOP i obratno. To u praksi znači da zavisno pravno lice za proizvodnju ili snabdevanje i NOP mogu da imaju zajedničko matično preduzeće, ali ne smeju neposredno ili posredno međusobno da budu u odnosu matičnog preduzeća i zavisnog pravnog lica. Svi poslovni i finansijski odnosi između NOP i ostalih delova VIP moraju da budu u skladu sa tržišnim uslovima i moraju da budu prijavljeni regulatornom organu na njegov zahtev, dok je za odnose na osnovu kojih se zaključuje formalni sporazum potrebno pribaviti odobrenje NRO.

Direktive dalje zahtevaju da NOP bude samostalan ili da bude opremljen svim ljudskim, tehničkim, fizičkim i finansijskim resursima potrebnim za izvršavanje obaveza i obavljanje delatnosti prenosa električne energije, odnosno gasa. Što se tiče

finansiranja, opšte pravilo je da vertikalno integrisano preduzeće nezavisnom operatoru prenosnog sistema blagovremeno stavlja na raspolaganje odgovarajuće finansijske resurse za buduće investicijske projekte i/ili za zamenu postojećih sredstava. Ta sredstva mora da odobri nadzorno telo, a NOP mora da obavesti NRO o njima.

Ako NOP ne izvrši određeno ulaganje, strana ugovornica mora da obezbedi da se od NRO zahteva da: obaveže NOP na izvršenje predmetnih ulaganja; organizuje tenderski postupak za predmetno ulaganje koji će biti otvoren za sve investitore; ili da obaveže NOP da prihvati povećanje kapitala za finansiranje potrebnih ulaganja i da omogući nezavisnim investitorima da učestvuju u kapitalu. Strana ugovornica zapravo ima obavezu da sprovođenjem ovih mera obezbedi izvršenje predmetnog ulaganja.

Direktive takođe propisuju i pravila o nezavisnosti rukovodstva NOP (lica odgovornih za upravljanje). Osim toga, VIP takođe ima obavezu izrade i sprovođenja programa usklađenosti, koji utvrđuje mere koje treba preduzeti kako bi se obezbedilo sprečavanje diskriminatornog ponašanja i ponašanja koje ugrožava konkurenciju. Program se dostavlja NRO i ECRB.

Potrebno je takođe imenovati i Nadzorno telo koje će biti zaduženo za očuvanje finansijskih interesa matičnog preduzeća, ali neće biti uključeno u svakodnevno poslovanje. Nadzorno telo čine predstavnici VIP, vlasnici udela trećih lica i drugih zainteresovanih strana.

Takođe, Nadzorno telo imenuje službenika odgovornog za usklađenost, uz odobrenje NRO. Službenik odgovoran za usklađenost je posebno zadužen za praćenje sprovođenja programa usklađenosti i ima opštu ulogu vezanu za garantovanje nezavisnosti NOP u praksi i njegovog nediskriminatornog postupanja. Na službenika odgovornog za usklađenost primenjuju se ista pravila o nezavisnosti koja važe i za rukovodstvo

NOP. On može da prisustvuje svim sastancima rukovodstva ili administrativnih tela OPS, kao i sastancima Nadzornog tela i Skuštine akcionara i ima pristup svim odgovarajućim podacima.

NOP je model koji zahteva najviši stepen regulatornog angažovanja kroz intenzivno regulisanje i trajno praćenje, pa se stoga kolokvijalno naziva i „modelom regulatorne noćne more.“ Ako na kraju bude izabran za sprovođenje, NRO će dobiti još više dužnosti i ovlašćenja u procesu sertifikacije, posebno u vezi sa sprovođenjem postupaka praćenja i inspekcije.

2.2.4 Najbolja praksa i preporuke EU

Određeni broj velikih integrisanih preduzeća u EU se već odlučio za model razdvajanja vlasništva čak i pre stupanja Trećeg energetskog paketa na snagu. U 2007. godini je već 13 država članica izvršilo razdvajanje vlasništva nad operatorima prenosa u sektoru električne energije, dok se 6 od 21 obuhvaćene države članice opredelilo za razdvajanje vlasništva u sektoru gasa.

Iako prednosti uočene u državama članicama, koje su bile u naprednoj fazi liberalizacije tržišta električne energije, zavise od niza međusobno povezanih faktora, studije slučajeva u određenom broju zemalja (između ostalog i u Ujedinjenom Kraljevstvu, Portugalu, Italiji i nordijskim zemljama) potvrdile su prednosti modela RV:

- prvo, izborom ovog modela povećava se konkurencija u poslovima proizvodnje energije;
- dalje, ovaj model pozitivno utiče na investicije u proizvodnju i u mrežnu infrastrukturu. Najzad, RV poboljšava protok informacija i sprečava curenje informacija između mrežnog operatora i konkurenčnih delatnosti;
- postoje takođe i ekonometrijski dokazi o prednostima RV – visok stepen razdvajanja dovodi do smanjenja cena i stvara pogodnosti u smislu podsticaja za ulaganje.

Što se tiče ostalih modela osim RV, pretpostavlja se da NOS i NOP mogu da poboljšaju postojeće stanje, ali je za to potrebna detaljnija, preskriptivnija i skuplja regulativa, a pri tom bi ovi modeli imali manje uspeha u otklanjanju negativnih podsticaja koji sprečavaju ulaganja u mreže iz razloga što:

- su odnosi između operatora i vlasnika imovine složeni i potrebno ih je detaljno regulisati;
- bi osnivanje NOS, a još više NOP, iziskivalo bi puno vremena i visoke troškove, pri čemu može da se očekuje da bi troškovi regulative bili veći nego u slučaju potpunog razdvajanja;
- bi bio potreban detaljan regulatorni nadzor na ugovorima koji definišu odgovornosti i obaveze u odnosima između vlasnika mreže, NOS ili NOP i ostatka VIP. Regulatori bi morali posebno da budu uključeni u donošenje odluka o investiranju, odobravanje ugovora i rešavanje sporova.

Shodno tome, očekuje se da će većina preduzeća uvideti da je u njihovom najboljem interesu da pređu sa modela NOS / NOP na model potpunog razdvajanja vlasništva.

3 Praktične smernice za poboljšanje parlamentarnog nadzora

Nadležnosti nacionalnih parlamenata u sektoru energetike zasnovane su na njihovoj:

- funkciji kreiranja politike (koju ostvaruju razmatranjem i usvajanjem strategija i akcionih planova u vezi s implementacijom pravne tekovine EU);
- zakonodavnoj funkciji (ključna odgovornost u sektoru energetike vezana za transponovanje pravne tekovine EU kroz usvajanje odgovarajućih zakona);
- nadzornoj funkciji (nadzor nad vladom i drugim nacionalnim organima, tj. regulatorima, u sprovođenju zakona i politika) i
- zastupničkoj funkciji (zastupanje građana i zaštita javnih dobara, između ostalog i stvaranjem uslova za aktivnosti organizacija socijalnog društva (OCD) i medija).

Parlamenti takođe imaju određena ovlašćenja u postupku izbora članova regulatornih tela i odobravanja njihovih godišnjih finansijskih planova; odobravanju godišnjih izveštaja javnih komunalnih preduzeća; ratifikaciji međunarodnih ugovora sporazuma i kreditnih garancija za finansiranje energetske projekata; i ulogu učesnika u međunarodnim poslovima (u vezi s pitanjima održivog razvoja, klimatskih promena ili energetske sigurnosti).

3.1 Uloga parlamenata u regionu u nadzoru i praćenju politike tržišta energije

Uopšteno, nacionalni parlamenti u regionu imaju ograničenu ulogu u procesu strateškog kreiranja energetske politike. Odluke o transponovanju pravne tekovine EU donosi MS EnZ

na osnovu predloga SenZ, a nakon razmatranja u Stalnoj grupi visokih predstavnika – HLPG (u čijem sastavu se nalaze eksperti koje su imenovale nacionalne vlade/ministarstva). Uloga nacionalnih parlamenata bi mogla da postane značajnija u fazi implementacije pravne teovine EU prilikom razmatranja i usvajanja zakona, strategija i akcionih planova. Kako stoji u zaključku sa regionalne konferencije NPC/WFD pod nazivom „Parlamentarni nadzor nad energetske politikama i ulaganjima u energetiku na zapadnom Balkanu“ održane u Budvi u septembru 2014. godine: „Parlamenti imaju ograničenu ulogu... u nadzoru nad energetske politikama i postoji potreba za većim angažovanjem parlamenata na zapadnom Balkanu povodom ovog pitanja.“

Međutim, parlamenti bi mogli da imaju značajnu ulogu u nadzoru nad stvarnom implementacijom pravne teovine EU. Sa istorijskog stanovišta, u središtu pažnje EnZ se od samog početka nalazi preuređenje upravljanja tržištem energije u skladu s evropskim pristupom. Izveštaji o implementaciji u prethodnom periodu su u suštini dokumentovali činjenicu da je većina strana ugovornica uspjela brzo da ostvari rezultate u transponovanju Drugog energetske paketa, ali ga nije transponovala u smislu stvaranja zaista otvorenih tržišta. Sve veći jaz između transponovanja i implementacije tokom godina mogao bi da postane predmet interesovanja parlamenata.

Nadzor nad sektorom energetike je u nadležnosti sledećih parlamentarnih tela:

- parlamentarne skupštine i
- parlamentarnih odbora nadležnih za poslove energetike.

Uloga parlamentarnog nadzora se ustvaruje uglavnom u postupku usvajanja godišnjih izveštaja nadležnih ministarstava, regulatornih tela i javno-komunalnih preduzeća. Međutim, ova uloga se retko koristi za praćenje efikasnosti izvršnih institucija u sprovođenju tržišnih reformi. Moguće objašnjenje za takav

stav treba tražiti u činjenici da parlamenti nisu bili uključeni u utvrđivanje strateških pravaca politike (parlamenti u regionu su „prihvatioci politike“), pa stoga nemaju kontrolu nad procesima razvoja tržišta. Složenost tematike liberalizacije tržišta verovatno takođe sprečava efikasan parlamentarni nadzor. Poslanici u parlamentima (uglavnom iz opozicionih stranaka) povremeno koriste institut poslaničkih pitanja i inicijativa kako bi dobili informacije o temama koje se tiču reforme tržišta energije.

Parlamenti su retko ostvarivali svoju zastupničku ulogu. U regionu je aktivan veći broj OCD koje se bave funkcionisanjem i razvojem sektora energetike. Neke od njih uživaju podršku međunarodnih multilateralnih, bilateralnih i privatnih fondacija. Njihove aktivnosti su usmerene na postizanje održivosti, transparentnosti i demokratizacije sektora energetike. OCD često ukazuju na probleme koji se odnose na korupciju u sektoru energetike. Parlamentarni odbori nadležni za poslove energetike su povremeno organizovali simpozijume i forume na koje su pozivani predstavnici OCD.

3.2 Najbolja praksa Evropskog parlamenta i nacionalnih parlamenata država članica EU

Nacionalni parlamenti u regionu bi mogli da ojačaju svoju poziciju po uzoru na najbolju praksu nacionalnih parlamenata država članica EU, kao i Evropskog parlamenta, u smislu strateškog pozicioniranja u izradi i sprovođenju energetske politike u odnosu na EK (kao tehničko telo) i Evropski savet (kao izvršno telo).

Nacionalni parlamenti u EU (npr. nemački Bundestag, Parlament Ujedinjenog Kraljevstva itd.) imaju istaknutu ulogu kako u definisanju strateških pravaca energetske politike (uglavnom usvajanjem zakona), tako i u praćenju sprovođenja odgovarajućih strategija i akcionih planova. Sredstva kojima se nacionalni parlamenti u EU služe su:

- razmatranje pitanja vezanih za energetske politike kao tačkaka dnevnog reda na redovnim zasedanjima (npr. nedavno je veoma aktuelna bila tema energetske sigurnosti), sa zaključcima i preporukama;
- organizovanje javnih rasprava, uz prethodnu izradu sažetaka politike i studija. Ovo je moćan mehanizam koji podrazumeva učešće ekspearata i predstavnika OCD i privrede; i
- organizovanje tematskih konferencija ili učestvovanje na tematskim konferencijama koje su obično posvećene politikama u podsektorima energetike (npr. održivi razvoj i klimatske promene, podsticajne otkupne cene električne energije dobijene iz obnovljivih izvora („feed-in“ tarife), problemi na tržištu energije, energetska efikasnost itd.).

Kao posebno poučan primer može da posluži praksa EP, jer ona može da se koristi kao uzor za razvoj saradnje između nacionalnih parlamenata zemalja u regionu i EnZ. EP je uspeo da obezbedi podelu nadležnosti za pitanja koja se tiču energetike sa izvršnim organima EU. Tako EP sada ravnopravno učestvuje u odlučivanju o svim bitnim pitanjima u sektoru energetike. EP je tu ulogu postigao krenuvši od nadležnosti za pitanja konkurencije, koje je zatim proširio nadležnostima za zaštitu životne sredine i spoljnu politiku.

3.3 Predlog regionalnih aktivnosti koje će doprineti boljem parlamentarnom nadzoru

Pojedinačna tržišta energije u regionu ne ostvaruju dovoljne ekonomije obima potrebne za privlačenje preko potrebnih privatnih investicija. Stoga regionalni pristup sektoru energetike, pre svega kroz stvaranje regionalnog tržišta za mrežnu energiju (električnu energiju i gas), predstavlja jedinu racionanu opciju koja može da obezbedi obnovu i razvoj sektora energetike u regionu.

3.3.1 Parlamentarna saradnja – postojeće regionalne inicijative

EnZ je priznata kao glavni okvir za regionalnu saradnju u sektoru energetike. Međutim, uloga nacionalnih parlamentata u pravilniku o radu EnZ je zanemarljiva i strogo je vezana za transponovanje i implementaciju pravne tekovine EU na nacionalnom nivou, u skladu s odlukama MS EnZ.

U regionu zapadnog Balkana, odnosno jugoistočne Evrope (JIE) pokrenute su i mnoge druge inicijative za parlamentarnu saradnju u oblasti energetike.

Uloga Saveta za regionalnu saradnju (RCC) u sektoru energetike je komplementarna sa procesom EnZ i promoviše teme i aktivnosti koje EnZ uopšte ne pokriva ili ih ne pokriva u dovoljnoj meri. Na inicijativu SEnZ, u cilju uspostavljanja jačih veza između poslanika iz regiona formirana je Grupa prijatelja EnZ koju čine poslanici iz strana ugovornica. Prema Izveštaju o aktivnostima Sekretarijata RCC za 2014. Godinu, sastanci Grupe održani su u 2013. i 2014. godini. Sekretarijat RCC je ostvario tesnu saradnju sa SEnZ prilikom izrade Regionalnog akcionog plana za energetska dimenziju stuba održivog rasta u Strategiji JIE 2020 [66]. Energetska strategija EnZ je sastavni deo Strategije JIE 2020, koja obuhvata najrelevantnije komplementarne aktivnosti i nastojanja da se sektor energetike integriše u širi kontekst privrednog rasta.

Parlamentarna skupština Procesu za saradnju u jugoistočnoj Evropi (SEECIP PA) formirana je 2014. godine. Njen prvi Generalni komitet je komitet za ekonomiju, infrastrukturu i energetiku. SEECIP PA tek treba da sastavi program aktivnosti za svoje komitete.

¹ Ova odluka ne prejudicira stav o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SBUN 1244 i Savetodavnim mišljenjem Međunarodnog suda prave o proglašenju nezavisnosti Kosova*

Nedavno je pokrenuto nekoliko inicijativa i programa u kojima učestvuju parlamentarni odbori nadležni za energetska politiku, u cilju jačanja uloge nacionalnih parlamenata u pitanjima koja se tiču energetike na regionalnom nivou. Između ostalih, sledeće inicijative/programi imaju potencijal za dalji razvoj:

- koordinacioni satanci odbora za spoljne poslove/politiku BiH, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije (očekuje se skoro uključnje Albanije i Kosova* u ovu inicijativu), na kojima je sektor energetike označen kao prioritarna oblast; i
- Mreža parlamentarnih odbora (NPC), projekat koji pomaže Vestminsterska fondacija za demokratiju (WFD), a koji je nedavno usmerio svoje aktivnosti na pitanja koja se tiču energetike.

3.3.2 Postojeće stanje u parlamentarnom nadzoru nad politikama tržišta energije u regionu

Na konferenciji koju su 2014. godine organizovali NPC i WFD formulisani su između ostalog i sledeći zaključci o postojećem stanju u parlamentarnom nadzoru nad tržištima energije u regionu:

- „Uočava se kašnjenje u sprovođenju zakonodavstva o energetici zasnovanog na Ugovoru o Energetskoj zajednici i postoji potreba za kontinuiranom saradnjom sa Sekretarijatom Energetske zajednice u praćenju sprovođenja.
- Podstičemo parlamente da uključe akademske krugove, privrednike, investitore, civilno društvo i druge nedržavne aktere u nadzor nad energetska politikama kroz rad odgovarajućih parlamentarnih odbora;
- Mreža preporučuje i podržava osnivanje Parlamentarne skupštine Energetske zajednice koja bi okupila poslanike Evropskog parlamenta i poslanike parlamenata strana ugovornica Energetske zajednice.“

Pored toga, nacionalna zakonodavna tela imaju suštinski važnu ulogu u obezbeđivanju transparentnog i demokratskog sprovođenja svih politika, uključujući i energetske politiku. Stoga je važno da parlamenti predvode napore u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, čak i na najvišem nivou, u cilju stvaranja efektivnih i transparentnih državnih institucija i političke volje za podsticanje aktivnog civilnog društva, što su ključni elementi napretka na putu ka EU.

Nacionalni parlamenti u sprovođenju gorenavedenih preporuka mogu da koriste i sledeće regionalne mehanizme:

- organizovanje javnih rasprava uz učešće OCD (npr. regionalna konferencija sa učešćem mreže OCD „Održive energetske politike u JIE“). Ove aktivnosti bi mogle da budu razvijene po uzoru na radionice koje organizuje EP, na koje su pozvane OCD iz regiona;
- učešće u radi regionalnih foruma i konferencija o energetici i
- formiranje regionalne mreže nezavisnih eksperata koja bi služila kao resursni centar za nacionalne parlamente u pitanjima koja se tiču regionalne perspektive sprovođenja energetske politike.

